

KUKLUS NIHILIZMO ŽAVESYS

Šerpytė R. *Nihilizmas ir Vakarų filosofija*. Vilnius: VU leidykla, 2007. 479 p.
ISBN 978-9955-33-035-6

Czesławo Miłoszo eseistinėje miniatiūroje „Kuklus nihilizmo žavesys“ skaitome: „Iš pradžių – rafinuoti protai, užsiimantys literatūra ir menu, paskui jų pasaulėžiūra palaipsniui prasisverbia į vis platesnius sluoksnius, kol galop tampa masinės kultūros savastim, o sykiu ir eilinio proto atpažinimo ženklu. Visa tai truko kokius šimtą penkiasdešimt metų“ (*Paklės šunytis*. V.: Strofa, 2000, p. 40). Ko gera, tai, kas čia pasakyta, galėtų būti laikoma trumpiausia Vakarų nihilizmo istorija. Nihilizmą, apie kurį kalba Miłoszas, pirmiausia išpopuliarino Ivano Turgenevo 1862 metais išleistas romanas *Tėvai ir vaikai*. Pagrindinis šio romano veikėjas Eugenijus Bazarovas yra „nihilistas“ – „žmogus, kuris nenusilenkia jokiems autoritetams, kuris tikėjimu nepriima jokių principų, kokia pagarba bebūtų apsuptas tas principas“. Bazarovas laikosi požiūrio, kad „vulgarųjį materialistą“ Ludwigą Büchnerį skaityti verta labiau nei Puškina, o chemiją vertina labiau už meną ir netgi didžiuojasi tuo, jog stokoja net menkiausių meninių gabumų. Trumpai tariant, Bazarovas yra tipiškas savojo „pozityvistinio“ laikotarpio atstovas. Devynioliktasis amžius, kadaise vadintas „garo ir elektros šimtmečiu“, buvo nepaprastai spartaus ir vis spartėjančio progreso, mokslo ir technikos pažangos epocha, kurios būdingas bruožas – įsitikinimas, kad

mokslas jau atskleidė beveik visas gamtos paslaptis, o technika ir naujos technologijos sukūrė beveik tobulą pasaulį.

Vargu ar Bazarovo tipo nihilistų pavyktų aptikti mūsų dienomis. Tai nereiškia, kad nihilizmas išnyko. Greičiau priešingai. Mūsų laikų masinėje sąmonėje aptinkame gausybę jo apraiškų, kaip antai religijos ir moralės krizę, žmonių tarpusavio santykiuose vis labiau išiviraujančią cinizmą, destruktivias tendencijas, pasireiškiančias beveik visose šiuolaikinio gyvenimo srityse – nuo nemotyvuoto paauglių agresyvumo iki įvairiausių terorizmo apraiškų. Būtent tokio „naujojo nihilisto“ įvaizdį galime rasti 1996 metais išleistame amerikiečių rašytojo Chuko Palahniuko bestseleryje *Kovos klubas* (pagal šį romaną 1999 metais buvo sukurtas Davido Fincherio filmas). Romano protagonistas Tyleris Durdenas (filme jį vaidina Holivudo žvaigždė Bradas Pittas) yra „žmogus be profesijos“. Kartais jis kino mechanikas, įmontuojantis pornografinių vaizdų į „visai šeimai“ skirtus filmus, kartais jis restorano padavėjas, kuris, prieš patiekdamas sriubą klientams, nusišlapina į lėkštę, kartais jis prekiauja savos gamybos muilu, pagamintu iš riebalų, kuriuos vagia iš „riebalų nusiurbimo“ operacijas atliekančių klinikų sąvartynų. Galiausia Tyleris Durdenas įkuria keistą klubą, kuriame rengiamos

žiaurios klubo narių muštynės ir kuris ilgainiui virsta teroristine organizacija, visuotinį griovimą programiškai traktuojančia kaip savitiksli. Bet svarbiausia yra tai, kad Tyleris Durdenas yra savotiškai tobulas nihilistas. Mat jis yra „niekas“ – romano pasakotojo šizofreniškos sąmonės sukurtas fantomas.

Krinta į akis, kad tiek Eugenijus Bazarovas, tiek Durdenas Tyleris yra literatūros personažai. Tad galima klausti: ar tai, kas įvyko, įvyko dėl „rafinuotų protų“ kaltės, t. y. dėl to, kad literatai, menininkai ir filosofai ėmė propaguoti „klaidingą“ pasaulėžiūrą? Jei taip, tai pakaktų įvesti griežtesnę cenzūrą ir destruktivūs nihilizmo padariniai anksčiau ar vėliau turėtų išnykti. O gal tai, ką jie darė, buvo tik tam tikrų nuo žmogaus nepriklausančių giluminių procesų išraiška? Gal „rafinuoti protai“, apie kuriuos kalba Miłoszas, tiesiog buvo jautresni ir aiškiau suvokė subtilius pokyčius, vykstančius toje slėpiningoje srityje, kuri gali būti vadinama „vertybių pasauliu“?

Norint atsakyti į šiuos klausimus, tenka pabandyti pažvelgti giliau, nei pažvelgti pajėgia „eilinis protas“. Kaip tik tokiu bandymu galima laikyti neseniai pasirodžiusią Ritos Šerpytės monografiją *Nihilizmas ir Vakarų filosofija*.

Knygos autorė išskiria dvi tarpusavyje susijusias nihilizmo tyrinėjimo kryptis. Einant pirmąją kryptimi, nihilizmas aptinkamas kaip „dvasios gyvenimo įvykis“, pasireiškiantis tuo, jog nuvertėja aukščiausios vertybės, skelbiama „Dievo mirtis“ ir nebepajėgiama išvelgti bent kiek gilesnės gyvenimo prasmės. Einant antąją kryptimi, nihilizmas pasirodo kaip spekuliatyvios prigimties „įvykis“, kurį artikuluoja tokios temos kaip „būties užmarštis“, betarpiško santykio tarp būties ir mąstymo nuotrūkis, Būties ir Niekio reali priešprieša. Abi šios kryptys nėra alternatyvios. Jos greičiau žymi tarpusavyje glaudžiai susijusias tyrinėjamo nihilizmo reiškinio perspektyvas.

Kaip „dvasios gyvenimo įvykis“ nihilizmas pirmiausia aptinkamas XIX amžiaus antrosios pusės rusų literatūroje. Nors, kaip pažymi monografijos autorė, „pirmaisiais ryškiais nihilizmo pagrindėjais bei „teoretikais“ yra įprasta laikyti I. Turgenevą ir F. Dostojevskį“ (p. 75–76), tačiau nihilistinės sąmonės sklaidai Vakaruose ne mažiau reikšminga buvo vokiečių romantikų kūryba. Kadais amžininkus tiesiog šokiravęs (o mūsų laikais vargiai ar ką nors dar bent kiek trikdantis) Friedricho Schlegelio romanas *Lucinda* (išleistas dar 1799 metais) poveikio viešajai nuomonei požiūriu gali būti gretinamas su Turgenevo *Tėvais ir vaikais*. Tačiau nederėtų pamiršti, kad nei Turgenevas, nei Schlegelis nebuvo vien „intelektualiniai chuliganai“, kurių vienintelis tikslas – šokiruoti publiką. Analizuodama vokiečių romantikų (Friedricho Schlegelio, Novalio, Ernsto Theodoro Hoffmanno, Casparo Davido Friedricho) kūrybą, Rita Šerpytė atskleidžia jos *filosofinį* pamatą – savitą dialektinį judesį, kuriuo romantikai bando įveikti juos supančios tikrovės ... „netikroviškumą“. Tai dialektika, įgyjanti romantinės ironijos pavidalą. Autoironiška romantinio menininko laikysena menui (t. y. „menamos tikrovės“, iliuzijos kūrimui) suteikia paradoksalių pobūdį – „niekinė“ meno tikrovė čia virsta aukštesne tikrove, kurios siekiant įveikiama „tikrosios“, t. y. tariamos, tikrovės banalybė. Galima sakyti, kad romantikai bando panaikinti regimybę ją suabsoliutindami.

Jau Turgenevo, Dostojevskio ar vokiečių romantikų kūryboje nihilistinė laikysena įgyja aiškiai apibrėžtą ir lengvai atpažįstamą pavidalą. Vis dėlto naujųjų laikų „nihilistu“ *par excellence* laikytinas Friedrichas Nietzsche. Tad nenuostabu, kad būtent Nietzsche’i monografijoje skiriama daugiausia dėmesio. Tiesa, analizuodama šio daugiaplanio mąstytojo kūrybą, Rita Šerpytė apsiriboja dviem teminiais laukais – istorijos ir moralės. Tačiau toks apsi-

bojimas visiškai suprantamas ir pagrįstas. Abu šie laikai, viena vertus, žymi Nietzsche's interesų evoliucijos pradžią ir pabaigą, kita vertus, leidžia aiškiau artikuliuoti pagrindinį monografijoje keliamą klausimą: „ar nihilistine įvardijamoje kultūroje visada atsiduriama *anapūs moralės*? Ir ką gi reiškia šis jau su nihilizmu susietas buvimas *anapūs gėrio ir blogio*?“ (p. 123).

Galima sakyti, kad savo unikalia rašymo maniera Nietzsche sulydė grožinės literatūros ir filosofijos diskursus. Toks lydinys trikdė ir tebetrikdo kiekvieną, kas reikalauja žūtbut išsaugoti diskursų žanro grynumą. Tačiau galbūt kaip tik šis lydinys lėmė tai, jog, kaip pažymi monografijos autorė, „jau devynioliktojo amžiaus pabaigoje ir dvidešimtojo amžiaus pradžioje nėra meno krypties – pradendant neoklasicizmu ir baigiant neoromantizmu, nuo dekadentizmo iki futurizmo, nuo ekspresionizmo iki surrealizmo, – kur nepamatysime nyčiškojo nihilizmo, suprantamo tiesiogiai kaip estetizmas, apraiškų“ (p. 139). Vienas iš ryškiausių Nietzsche's „dvasios palikuonių“ neabejotinai yra vokiečių poetas ir eseistas Gottfriedas Bennas. Kaip ir Turgenevo Bazarovas, jis baigė medicinos studijas, kurį laiką dirbo patologu ir karo lauko gydytoju. Matyt, ši patirtis nemenkai paveikė ir Benno literatūrinį stilių. „Ekspresionizmas – meninė platforma, kuriai atstovavo G. Bennas, – savo žvilgsnį fokusuoja į tą nebegyvą tapusį žmogų, į didžiosios industrijos mechaninių procesų, biurokratijos „ištuštintą“ žmonią. Tokia „nuogo“, pasaulyje pasimetusio žmogaus savijauta ir yra nihilistinė patirtis. XX a. dvasios krizė persmelkia ne tik „tikrovę“, bet ir tai, ką galėtume pavadinti „aš“ ir jo vaizduotės plotme“ (p. 144). Gottfriedo Benno „ekspresionistinio“ nihilizmo analizę monografijoje vykusiai pratęsia kito vokiečių autoriaus „plieno mylėtojo Ernsto Jüngerio“ „heroiškojo nihilizmo“ aptartis. Nors Jüngeris pagrįstai laikomas Nietzsche's

sekėju, vis dėlto jo „heroizmas“ gerokai skiriasi nuo nyčiškojo. Mat jis kyla ne tiek iš gyvenimo primato prieš tiesą teigimo, kiek iš šalto, pabrėžtinai nesuinteresuoto žvilgsnio, kuriuo, ko gera, tik ir įmanoma žvelgti į techninio pasaulio autodestrukciją. Monografijoje išvalgiai atskleidžiama Jüngerio nihilizmo genezė – jo kaip abiejų didžiųjų XX amžiaus „technizuotų“ karų dalyvio patirtis: „Jüngerio aprašytajame peizaže pirmasis pasaulinis karas išskyla kaip karas tarp medžiagų – technikos, ginkluotės, o ne tarp žmonių. Tokiame kare šalia nuolatinio karų palydovo – baimės patirties yra „numatyta“ ankstesniuose karuose neišgyventa ir jiems svetima patirtis – nuobodulio patirtis <...> Šiame kare kareivis yra priverstas ilgą laiką slėptis tranšėjose ir laukti. Nematyti, kas vyksta ant žemės, virš apkasų, tik įsiklausoma į sprogimų griausmą, kurie drioksteli tamsoje, netikėtai. Priešo nesatis ir mirties esatis paskleidžia baimę, baimė išibrauna, neramindama labiau nei bet kada, nes yra „dematerializuota“, beasmėnė“ (p. 156–157).

Ir vis dėlto, jei pripažinsime, kad „vokiškojo“ nihilizmo ištakos yra Schlegelio, Novalio ar Hoffmanno kūryba, tai, norėdami aiškiau suvokti šių ištakų „požeminius šaltinius“, turėsime prisiminti, jog filosofinis romantizmo pamatas buvo vokiečių idealistinė filosofija, pirmiausia – Johanno Gottliebo Fichte's išplėtotą koncepciją, pagal kurią subjektas yra vienintelis ir galutinis tikrovės pamatas. Kaip žinoma, Fichte's idealizmas radosi iš pastangos išspręsti prieštaravimus, su kuriais susidūrė Kantas, svarstydamas metafizinio pažinimo galimybės klausimą. Tai klausimas, iš pažiūros išsitenkantis pažinimo teorijos rėmuose. Tačiau jau Friedrichas Heinrichas Jacobi 1799 metais rašytame laiške Fichte'i idealizmą įvardijo kaip nihilizmą, šią sąvoką siedamas su gana pasaulėžiūrinio kontekstu. Šio Jacobi laiško analizė leidžia monografijos autorei iškelti į dienos

šviesą vokiškojo idealizmo pasaulėžiūrinės implikacijas ir pažymėti, kad „diskusijose, inspi ruotose Kanto *Grynojo proto kritikos* pasiro dymo, t. y. idealizmui priešinant realizmą ir dogmatizmą, terminas *nihilizmas* imamas var toti apibūdinant filosofinę operaciją, kuria ide alizmas siekia refleksija pašalinti, anuliuoti tik rovę kaip sveiko proto objektą“ (p. 39). Ape liuodamas į „sveiką protą“, Jacobi iš esmės ape liuoja į tradiciją. XVIII ir XIX amžių sandū roje tai gal ir buvo įmanoma. Bet ar tai įmano ma mūsų dienomis? Tarsi ieškodama atsakymo į šį klausimą, Rita Šerpytytė atsigręžia į mąstytoją, kuris tam tikra prasme užbaigia ni hilizmo kaip „dvasios gyvenimo įvykio“ istori ją, – į Jeanną Baudrillard'ą.

Nihilizmo temos kontekste Baudrillard'as pasirodo kaip subjekto generuojamos ir galiausia jį patį sunaikinančios simuliacijų terpės ana litikas. Būtent „simuliacras“ tampa nihilizmo istorijos užbaigos signatūra, žyminčia tai, kad nihilizmas realizuojasi nebe destrukcijos, o sim uliacijos pavidalu. Gretindama Baudrillard'ą su Nietzsche, Rita Šerpytytė pabrėžia, jog „[s]imuliacijų eros skelbėjas (t. y. Baudrillard'as – *T. S., L. V.*) neprilygsta „Dievo mirties“ skelbėjui ne todėl, kad nepakankamai radika lus jis pats, tai yra jo skelbimas, o dėl to, kad radikalesnis yra pats nihilizmas, besirealizuo jantis simuliacijos pavidalu, o ne, pavyzdžiui, radikalios metafizikos pavidalu“ (p. 182). Iš šios išvalgos plaukianti išvada skamba grėsmin gai: „Jeigu „simuliacrai eina pirma“, pats nihi lizmas nebeturi prasmės“ (p. 186). Ar tai turėtų reikšti, kad nihilizmo istorija baigėsi? Anaip tol. Ši iš pažiūros autodestruktyvi išvada tampa motyvu pereiti prie antrosios nihilizmo tyrinė jimo krypties, kuria žengiant nihilizmas traktuojamas kaip spekuliatyvus „įvykis“.

Monografijos antrosios ir trečiosios dalių konceptualia ašimi galėtume laikyti Heideggerio iškeltą *Grundfrage* – „būties užmaršties“ si

tuacijoje pakartotą Leibnizo ir Schellingo klausimą: „*Kodėl yra kažkas, veikiau nei būtų Niekis?*“ Tai klausimas, į kurį atsakyti įprasta atsakymų į klausimą „kodėl?“ forma: „todėl, kad...“ neįmanoma. Juk *Grundfrage* – tai „pamatinis klausimas“, kuris sykiu yra ir klausimas apie *galutinį* „pamatą“, o pastarasis negali būti mąstomas niekaip kitaip, kaip tik *Niekis*. Tad ieškodami atsakymo šį klausimą atsi duriame situacijoje, kurioje tenka mąstyti Niekį. Bet ar tai apskritai įmanoma? Kaip taikliai rašo Rita Šerpytytė, „Vakarų mąstyme esama dviejų pamatinių Niek(i)o sąvokos vartosenos prasmių – *absolutus* Niekas – negatyvus Niekas – niekas arba totalus būties ar bet kurio būties aspekto stygius – ir *santykinis* Niekas – Niekis, tai yra nesatis arba „laikymasis“ anapus, tačiau anapus ne viso ko, o anapus tam tikros būties dimensijos, būtent tos, kurią sudaro daiktai (objektai, esiniai). Niekis antrąją prasme hierarchiškai buvoja ne „žemiau“ daiktų (esinių), o „aukščiau“ jų. Apofatinės teologijos tradicijoje šitas Niekis sutampa su tikruoju Dievu, anapus bet kurio vardo, kuriuo norėtume Jį pavadinti, anapus bet kurio vaizdinio, kaip vaizduotumės gali Jį matyti“ (p. 241). Tad heidegeriškasis *Grundfrage* neišvengiamai kreipia mūsų mintį apofatinės teologijos link. Pseudo-Dionisijo pradėta *via negativa* tradicija, kurios savita tąsa galime laikyti ir Mokytojo Eckharto pamoksluose bei Angelo Silezijaus poezijoje aptinkamą apofatinės teologijos eksplikaciją, padeda aiškiau suvokti ir „nihilizmo“ temos plėtotę. Įdomu, kad Rita Šerpytytė tolesnę šios tradicijos tąsą išvelgia ir kitai nei krikščioniškoji mąstymo tradicijai priklausančių mąstytojų Emmanuelio Levino bei Jacques'o Derrida filosofinėse koncepcijose. Monografijoje įtikinamai parodoma, kad Levinas iš esmės „radikalizuoja pačią negatyviąją teologiją“ (p. 223) ir kad Derrida „praktikuojama dekonstrukcija ima funkcionuoti kaip meta-

diskursas *anapūs*, t. y. „*priešais*“ krikščioniškąją diskursą, aprašydamas pastarojo procedūras, atskleidamas jo racionalumą“ (p. 231).

Ne mažiau intriguoja ir Kierkegaard'o dislokacija nihilizmo kaip spekuliatyvaus „įvykio“ aptarties kontekste. Šia proga, matyt, verta dar kartą prisiminti „filosofinio“ nihilizmo pradžia – Jacobi polemiką su Fichte. Juk kritikuodamas Fichte's idealizmą, Jacobi siūlo pozityvią alternatyvą, būtent – mąstyti iš tradicijos palaikomo tikėjimo pozicijų. Tuo tarpu Kierkegaard'as, kitaip nei Jacobi, patį tikėjimą laiko problema. Analizuodama Kierkegaard'o tekstus, Rita Šerpytytė atkreipia dėmesį į tai, jog danų mąstytojas „atlieka paties mąstymo radikalizavimo judesį – atskleidžia mąstymą kaip tą, kuris, mąstydamas Dievą, pats aptinka savo ribą. Mąstymas patiria savo ribotumą, nes Dievas galimas mąstyti tik kaip nepažįstamas“ (p. 235).

Jei *via negativa* laikysime pastanga *mąstyti* Niekį, tai tikriausia galėsime sakyti, kad Heideggerio bandymas nihilizmą sieti su pačia metafizika (t. y. su galutinio tikrovės pagrindo paieška) yra ne kas kita, kaip pastanga mąstyti *Niekį*. Tai „spekuliatyvus šuolis“, kurį, anot Ritos Šerpytytės, „fiksuoja prieveiksmio „niekas“ (*nicht*) „virtimas“ daiktavardžiu „Niekis“ (*Nichts*)“ (p. 290). Šis Heideggerio atliekamas „šuoelis“ monografijoje analizuojamas kontekste, kurį suformuoja Schellingo, Sartre'o ir Levino išplėtotų koncepcijų aptartis. Pabrėždama, kad „[e]sminė Heideggerio mąstymą valdanti nuostata – jog Niekis atskleidžia būties prasmę“ (p. 288), Rita Šerpytytė sykiu teigia, kad „Niekis, apie kurį kalba Heideggeris, nėra tiesiog negatyvus ar privatyvus, tai – įniekinantis Niekis (*das nichtige Nichts*). Jis „yra“ aktyvus pradas, bylojantis apie pačios Būties gelmėje glūdinčią galią. Įniekindamas jis įgalina esinio kaip tokio pasirodymą“ (p. 295). Kadangi tokio „įniekinančio Niekio“ metafizika ne-

pajėgi mąstyti, ji turi būti „įveikta“. Tačiau ir pats Heideggeris puikiai suvokia, kad atskleidžiamas šis metafizikos nepajėgumą ir postuluodamas jos „įveikos“ reikmę, jis negali pasiūlyti pozityvios post-metafizinio mąstymo alternatyvos.

Nuo Hegelio laikų filosofijos istorijoje ištvirtinusi mąstymo schema, pagal kurią chronologinė filosofinių koncepcijų seka iš esmės sutapatinama su filosofinio pažinimo pažanga. Jei ši schema būtų teisinga, galėtume tikėtis, kad tokie vėliau už Heideggerį savo intelektualines karjeras pradėję mąstytojai kaip Sartre'as ar Levinas „eina toliau“ nei Heideggeris ir labiau nei jis priartėja prie Niekio mąstymo. Ritos Šerpytytės monografijoje atlikta šių mąstytojų pažūrų analizė verčia manyti kitaip. Skaitant monografiją aiškėja, kad tiek Sartre'o pastanga mąstyti Niekio „bepagrindybę“ per laisvės patirtį ir plėtoti savotišką „laisvės ontologiją“, tiek Levino bandymas peržengti ontologiją ir „pirmąją filosofiją“ laikyti etiką tik išryškina *Grundfrage* klausiamybės radikalumo daugiamatiškumą, reikalaujantį skirtingas klausimo formuluotes traktuoti ne kaip alternatyvas, o greičiau kaip skirtingų Niekio mąstymo matmenų reprezentacijas. Čia ima ryškėti paties filosofinio mąstymo ribos. Šiuo požiūriu itin įdomia laikytume vieno iš originaliausių ir įžvalgiausių Nietzsche's kūrybos interpretatorių ir jo raštų leidėjo Giorgio Colli tekstų aptartį. Nusakydama Colli poziciją nihilizmo temos kontekste, Rita Šerpytytė pastebi: „Nietzsche jam, kaip ir Heideggeriui, svarbus kaip paskelbęs ne tik Dievo, moralės, bet ir filosofijos mirtį. Nietzsche tai padarė, nes matė filosofijoje radikalų melą: bandymą užmaskuoti, po idealizuota kauke paslėpti tikrąją žmogaus ir pasaulio tiesą, pasaulio, kuriame viešpauja valia galiai ir kuris valdomas amžinojo sugrįžimo įstatymo <...> Tačiau, anot Colli, Nietzsche pasakė ne viską. Jam nepavy-

ko išryškinti to melo priežasties. Filosofija yra tapusi melaginga ir meluojanti, kai tapo raštu, tai yra kai į ją buvo įtraukta retorika ir literatūra. Bet nebuvo melas ta patirtis, iš kurios ji gimė. Taigi, pasak Colli, filosofijos mirtis išvalo, išlaisvina kelią išminčiai“ (p. 345).

Verta atkreipti dėmesį į tai, kad Giorgio Colli atstovauja „itališkajai filosofinei tradicijai“, kuri, kaip pripažįsta pati monografijos autorė, lėmė jos „filosofinį skonį ir profesinius interesus“ ir „visada buvusi dėmesinga <...> nihilizmo temai“, o „šiandien neabejotinai telkia vienus originaliausių šios temos tyrinėtojų“ (p. 10). Tad nenuostabu, kad plačioje nihilizmo tyrinėjimų panoramoje svarbi vieta atitenka bene iškiliausiam šiuolaikiniam italų filosofui Gianni Vattimo, kultivuojančiam „silpnąjį mąstymą“, kuris Ritos Šerpytės monografijoje apibūdinamas taip: „*silpnasis mąstymas* – tai dispozicija mąstymo, labiausiai žinančio savo ribas. Tai idėja mąstymo, kuris atsisako globalių metafizinių vizijų pretenzijų. Jeigu heidegeriškoji objektyvistinės metafizikos kritika verčia atsisakyti adekvatesnės būties sampratos sukūrimo pretenzijos, tai reikia imti mąstyti būtį kaip jokia prasme neidentifikuojamą su esatimi, būdinga objektui“ (p. 410). Kyla mintis, kad būtent „silpnasis mąstymas“ galėtų būti laikomas ta mąstymo forma, kuri

bene labiausiai priartėja prie Giorgio Colli minimos „išminties“.

Suprantama, kad trumpoje recenzijoje neįmanoma bent kiek išsamiau aptarti visų tikrai profesionaliai ir su nepaprastai plačia erudicija parašytoje monografijoje nagrinėtų temų. Tad baigdami norėtume atkreipti visų mūsų dėmesį į tai, į ką Ritos Šerpytės monografija nurodo netiesiogiai, nutylėdama, t. y. tam tikra prasme „nihilistiškai“. Būtent – į visiškai kitoje kultūrinėje terpėje susiformavusį ir išsiškleidusį nihilizmo problematikos kėlimo ir svarstymo būdą. Turime omenyje vadinamąją Kioto mokyklą, kurios atstovai (Kitaro Nishida, Hajime Tanabe, Keiji Nishitani ir kt.) atsakymų į Nietzsche's ar Heideggerio iškeltus klausimus bandė ieškoti remdamiesi ne graikų filosofija, bet rytietiško mąstymo tradicija. Būtent jie, išstudijavę Nietzsche's tekstus ir išklaušę ne vieną Heideggerio paskaitą, atkreipė dėmesį, kad Vakarų filosofiją reprezentuojančio heidegeriškojo *Grundfrage – ontologinio* klausimo „kas yra būtis?“ vietą Rytuose užima *neontologinis* klausimas „kas yra Niekis?“ Ką reiškia ši alternatyva? Gal tai nuoroda į tai, kad mums, niekaip nepajėgiantiems atsikratyti „kuklaus nihilizmo žavesio“, derėtų atidžiau įsiklausyti į mįslingą „iš amžių glūdumos“ ataidinčią ištarą: *Ex oriente lux?*

Tomas Sodeika, Lina Vidauskytė